

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»**

В І С Н И К

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ВІННИЦЬКОГО ГУМАНІТАРНО - ПЕДАГОГІЧНОГО
КОЛЕДЖУ**

ВИПУСК № 1 (51)

Вінниця, 2026

ВІСНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу
РІШЕННЯ

Національної ради України
з питань телебачення та радіомовлення
щодо реєстрації суб'єкта друкованих медіа
№ 967 від 28 вересня 2023 року
Ідентифікатор медіа – R30-01367

Журнал

Журнал присвячений висвітленню широкого спектру теоретичних та прикладних проблем педагогіки, психології, окремих методик та філології, підтримує традиції інтеграції вишівської науки з практикою, сприяє поширенню досвіду наукової, науково-педагогічної та виробничої діяльності, становленню кадрів вищої кваліфікації; розрахований на спеціальну категорію читачів, зокрема педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів вищої, середньої та дошкільної освіти, здобувачів освіти та молодих науковців.

Вісник заснований у січні 2012 року, виходить 3 рази на рік

Мова видання: українська, англійська

Тематичні напрями Вісника:

- Інтеграція науки та практики як механізм ефективного розвитку
- Педагогічні та лінгвістичні аспекти викладання
- Германістика та славістика у сучасному науковому просторі
- Психолого-педагогічні умови формування та розвитку особистості вихованця
- Лабораторія педагогічної майстерності та професійного саморозвитку педагога
- Дисемінація передового педагогічного досвіду
- Відомі імена року
- Проби пера
- Конкурси
- Рецензії

Номер затверджено на засіданні Вченої ради
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
Протокол № 8 від 19 лютого 2026 року

Головний редактор: директор КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Войцехівський К.Ф.; **відповідальний редактор:** методист коледжу, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, Руда Т.В., **медіа-редактор:** канд.пед.наук, доц. Марценюк О.Г.

Редакційна колегія: д-р.пед.наук, проф. Мисліцька Н.А., д-р.філол.наук Войцехівська Н.К., канд.філол.наук, доц. Січкарь С.А. (Уманський державний педагогічний університет ім. П. Тичини)

*Відповідальність за зміст статей несуть автори
Матеріали видаються в авторській редакції*

В 53 Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу : Випуск 1(51) /за заг. ред. К.Ф. Войцехівського. Вінниця : Твори, 2026. 160с.

© КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», 2026

ЗМІСТ

ЛЕСЯ УКРАЇНКА: ДО 155-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

БАБІЙ АЛЛА, ІСКРА СВІТЛАНА ЛЕСЯ УКРАЇНКА: ДО 155-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ УНІКАЛЬНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА ЇЇ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ	3
РОМАНУХА ЮЛІЯ, СМІРНОВА СВІТЛАНА, КОНІЧЕК ТЕТЯНА, ДУДКЕВИЧ НАТАЛІЯ ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ: УСНИЙ ЖУРНАЛ ДО 155-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ НА ДОПОМОГУ ВЧИТЕЛЮ-СЛОВЕСНИКУ	9
БЕРЕЖАНСЬКА ОЛЬГА МИСТЕЦЬКА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ АМАТОРСЬКОГО ТЕАТРАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА	20

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ ТА ГРОМАДЯНОЗНАВСТВА

БАДАЛОВА ЛЮДМИЛА ЗНАЧЕННЯ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ	31
БАКАЛОВА НАТАЛІЯ ОСВІТА ЯК МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЛЯ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ ДЕРЖАВИ	32
ДРОВОЗІЮК ЛІДІЯ ОСВІТА ЯК ЦІННІСТЬ: ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ЗРІЗ	35
МАШТАЛЯР ЙОСИП ВИХОВАННЯ ЧЕРЕЗ ЗВУК: ЯК СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ПІСНЯ ФОРМУЄ ЦІННОСТІ МОЛОДІ	39
КОЛЕСНИК ОЛЕКСАНДР, КОЛЕСНИК ОЛЕНА ПОЛІТИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ: МІЖ АКАДЕМІЧНОЮ ІСТОРІЄЮ ТА СУСПІЛЬНИМ ЗАПИТОМ	41
ПОХИЛЮК ОЛЕНА, ЮРЧАК КРІСТІНА НОВИЙ ПРАВОПИС У ЗМІ: АНАЛІЗ ДОТРИМАННЯ НОРМ У ПУБЛІЧНОМУ ДИСКУРСІ	51
ПРИСЯЖНЮК ДМИТРО, МАРТИНЮК ВІКТОР, БИСТРИЦЬКИЙ ОЛЕКСАНДР ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ВІННИЦЬКОГО ПОВІТУ КІНЦЯ ХІХ ПОЧАТКУ ХХ СТ.	56

КУЛЬТУРА, НАУКА, ОСВІТА: СМИСЛОЖИТТЄВІ ЦІННОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

РУДА ТЕТЯНА МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ	60
КОНОПКО ОЛЬГА КРОКУЮЧИ РАЗОМ: ЯК ВИХОВАТЕЛЬ-МЕТОДИСТ ФОРМУЄ КОМАНДУ ОДНОДУМЦІВ	62
СТЕПОВА АЛЛА ОБРАЗИ ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ У ХУДОЖНІХ ІНТЕРПРЕТАЦІЯХ	66
ДИМІНСЬКА ВАЛЕНТИНА, ПЕКУРАРУ ЛЮДМИЛА ВЧИМОСЯ У КЛАСИКІВ	72
ТАРАШЕВСЬКА ОЛЬГА, ЦІСАР ІРИНА СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТІТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ	79
ХОМІЩЬКА НАТАЛІЯ, ІЩУК ВІКТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ НАВИЧОК У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДЛЯ ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ В РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ	82

ШЕРШУН ГАЛИНА РОЛЬ ВИКЛАДАЧА У ФОРМУВАННІ СВІДОМОГО СТАВЛЕННЯ ДО БЕЗПЕКИ ЯК ЧАСТИНИ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ.....	85
МИХАЛЬЧИШИНА ЛАРИСА ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ДЕРЖАВИ НА ГЛОБАЛЬНИХ РИНКАХ	87
ЛЕЛЯК ЛЮДМИЛА ПРОЦЕС РЕКРЕАЦІЇ ПІСЛЯ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНИМИ ВПРАВАМИ	90
ОСИП ЮРІЙ, ОСИП МАРІЯ РОЛЬ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ У ПІДВИЩЕННІ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ	95
ЛИМАР ОЛЕНА ОСВІТА У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ ЯК ОСНОВА ПРОЗОРОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ БЮДЖЕТНИХ ПРОЦЕСІВ	102
ПОХИЛЮК ОЛЕНА МОРАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРИ ВПРОВАДЖЕННІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС	105
НЕЧИПОРЕНКО ТАЇСІЯ ДИТЯЧІ СВЯТА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ: ТВОРЧО. ВЕСЕЛО. ЦІКАВО.	107
НАДКЕРНИЧНА ЛЮБОВ, СВЕРЛОВИЧ ВАЛЕНТИНА ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА.....	112
ТЕРЕЩУК АНДРІЙ ВАЛЕОЛОГІЧНА ТА МОРАЛЬНА ОСВІТА У ПЕДАГОГІЦІ Я.-А. КОМЕНСЬКОГО	117
БУГА ОКСАНА, ДЯЧЕНКО ВІКТОРІЯ НАУКОВО-ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ НАВИЧОК ТА ВМІННЯ ПРИЙМАТИ РІШЕННЯ	121
ВДОВІНА КАТЕРИНА ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ ПІДЛІТКІВ	124
КУШКО ІГОР, ЛИСАК ІГОР ПІДГОТОВКА ДО НМТ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: АНАЛІЗ ВИКЛИКІВ ТА СТРАТЕГІЧНІ РІШЕННЯ	127
ВОЛКОДАВ ТЕТЯНА ЗАСТОСУВАННЯ МАТРИЧНИХ МЕТОДІВ У ЕКОНОМІЧНОМУ АНАЛІЗІ ТА МОДЕЛЮВАННІ.....	131

МОВА І ЛІТЕРАТУРА У СУЧАСНОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

КУЦЕНКО ТЕТЯНА ІНОЗЕМНІ МОВИ ТА ЕТИКА МІЖНАЦІОНАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ: ШЛЯХ ДО ПОРОЗУМІННЯ	139
БЕРЕЗОВСЬКА ВІТАЛІНА ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	141
ГОЛОВАНІЮК ВАЛЕНТИНА, ГЕДЗ ДАР'Я «ЖИТТЯ НА ОБОЧИНІ»: МАРГІНАЛЬНІСТЬ ЯК СПОСІБ ЖИТТЯ В РОМАНІ М. КАННІНГЕМА «ДІМ НА КРАЮ СВІТУ»	146
УСИК МАРІЯ СЛІПІ ПРОРОКИ ВОЛІ: ТРАГЕДІЯ ТА ТРИУМФ УКРАЇНСЬКОГО КОБЗАРСТВА.....	149
ШУЛИЧЕНКО ОЛЕКСІЙ ГАМЛЕТ ЯК ПРЕДСТАВНИК НОВОГО ПОКОЛІННЯ. ТРАГЕДІЯ І ТРИУМФ	152
ШЛІХТЕНКО ЮЛІЯ, КУЛІЧЕНКО АНГЛЕЛІНА-АНАСТАСІЯ THE USE OF FIGURATIVE LANGUAGE IN CONTEMPORARY ENGLISH SONG LYRICS.....	154
ЛОБОДА МАРІЯ АВТОРСЬКА ПОЕЗІЯ «Я – ТАНК, Я – ВІЙНА, Я – ВБИВАЮ».....	158
ВИМОГИ до написання статей	159

КУЛЬТУРА, НАУКА, ОСВІТА: СМИСЛОЖИТТЄВІ ЦІННОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ
сформувати професійну рефлексію, діяльності.
підготуватися до самостійної педагогічної

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку. Київ : Либідь, 2020. 320 с.
2. Вітвицька С. С. Реалізація гуманістичної парадигми в освітньому середовищі закладів вищої освіти.: *збірник матеріалів XXVI Міжнародної науково-практичної конференції 6-7 грудня 2022 року*. С. 12–17. URL: [https://eprints.zu.edu.ua/36647/1/Вітвицька %20С.С..pdf](https://eprints.zu.edu.ua/36647/1/Вітвицька%20С.С..pdf)(дата звернення: 14.01.2026)
3. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/ua> (дата звернення: 14.01.2026)
4. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. — Київ : Літера ЛТД, 2019. 208 с.
5. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : навч.-метод. посіб. Київ : Освіта, 2021. 192 с.
6. Про освіту : Закон України від 21.11.2021 №2145-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>(дата звернення: 14.01.2026)
7. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручник. Київ : Грамота, 2020. 504 с.
8. Формування особистості в освітньому процесі: теорія і практика : колективна монографія / за ред. І. М. Барбашової, Л. М. Ярощук. Мелітополь : Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2022. 224 с.

*Стаття надійшла до редакції
03 лютого 2026р.*

ВАЛЕОЛОГІЧНА ТА МОРАЛЬНА ОСВІТА У ПЕДАГОГІЦІ Я.-А. КОМЕНСЬКОГО

УДК 37.091.4 Коменський (17+613)

ТЕРЕЩУК АНДРІЙ

здобувач вищої освіти

КЗВО «Луцький педагогічний коледж»

Науковий керівник – С. С. Марчук,

канд. пед. наук, завідувач кафедри загальної

педагогіки, психології та методики початкової освіти

Abstract. *The article analyzes the views of John Amos Comenius on issues of valeological and moral education within his pedagogical system. The author reveals the essence and significance of Comenius's ideas on health education presented in «The School of Infancy», where he defines the tasks of physical development, health preservation, and the formation of a healthy lifestyle. The role of moral education in the triadic aim of upbringing – wisdom, virtue, and piety – is outlined. The relevance of Comenius's pedagogical heritage for contemporary education aimed at the harmonious development of the individual is emphasized.*

Keywords: John Amos Comenius, valeological education, moral upbringing, humanism, natural conformity, «The School of Infancy».

Постановка проблеми. У сучасній освіті питання гармонійного поєднання фізичного, морального та духовного виховання набуває особливої актуальності. Формування цілісної, здорової та морально зрілої особистості є стратегічним завданням педагогіки XXI століття. Ідеї Яна Амоса Коменського щодо природовідповідності виховання, поєднання валеологічних і моральних засад в освітньому процесі становлять цінний історико-педагогічний досвід, який потребує наукового осмислення та адаптації до сучасних освітніх умов.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасній педагогічній періодиці педагогічна спадщина Я.-А. Коменського розглядається у різних аспектах – від морально-релігійних до соціально-виховних. О. Замашкіна акцентує увагу на ідеях розвитку дитячої особистості [1], А. Малько – на соціальному вихованні [8], Д. Скільський – на християнських засадах виховання [10], а в працях Ю. Кузьмінської, А. Кузьмінського, Т. Кучая, Л. Кузьмінської підкреслено гуманістичний характер і сучасну значущість педагогічної системи Коменського [6-7]. Ідеї збереження здоров'я дитини досліджує С. Шиленко [11], а питання фізичного виховання у порівняльному контексті – С. Марчук [9]. Отже, більшість публікацій зосереджена на морально-релігійних, філософських і соціальних аспектах педагогіки Коменського. Водночас проблема валеологічної та моральної освіти й виховання особистості у цілісній концепції мислителя залишається недостатньо дослідженою, що визначає актуальність

подальших наукових розвідок у цьому напрямі.

Мета статті – проаналізувати погляди Я.-А. Коменського на валеологічну та моральну освіту, визначити їх зміст, педагогічну цінність і значення для сучасної теорії та практики виховання.

Виклад основного матеріалу. Ян Амос Коменський (1592–1670) видатний чеський педагог, філософ і засновник наукової педагогіки. Його творчість вирізняється глибоким гуманізмом, науковим передбаченням і педагогічною мудрістю, завдяки чому ідеї мислителя не втратили актуальності в сучасній освітній науці.

У психолого-педагогічних дослідженнях сьогодення фізичне та моральне виховання розглядаються як ключові складники гармонійного розвитку особистості. Фізичне виховання забезпечує формування знань і навичок, спрямованих на зміцнення здоров'я, розвиток витривалості та організацію активного дозвілля. Моральне виховання передбачає формування стійких моральних якостей, переконань і звичок поведінки на основі загальнолюдських ідеалів і норм моралі.

Проблеми валеологічної освіти та морального виховання Я. -А. Коменський розглядав у працях «Велика дидактика», «Материнська школа», «Закони добре організованої школи», «Правила поведінки для молоді», «Пансофічна школа» та ін. Центральним у його педагогічній системі є принцип природовідповідності, відповідно до якого розвиток людини відбувається за законами природи. Отже, виховання має будуватися у гармонії з цими законами.

Відповідно до гуманістичних поглядів мислителя, виховання є головним засобом удосконалення суспільства, а людина «стає людиною лише через виховання». Коменський визначає триєдину мету виховання: оволодіння мудрістю (розумовий розвиток), доброчесністю (моральне вдосконалення) і благочестям (релігійно-духовне виховання).

Особливу роль Я.-А. Коменський відводить сімейному вихованню, що викладене у праці «Материнська школа» [4]. На думку педагога, саме в ранньому дитинстві закладаються основи фізичного, морального, трудового й естетичного розвитку. Він наголошував: виховання необхідно починати змалку, адже «неможливо випрямити криве дерево, коли воно вже виросло» [3].

Я.-А. Коменський подає низку практичних порад для матерів щодо збереження здоров'я дітей у своїй праці «Материнська школа». Першим і найважливішим обов'язком батьків, за Коменським, є піклування про здоров'я дитини, адже ефективно навчання можливе лише за умови її фізичного добробуту [4, с. 15]. Особливу відповідальність педагог покладає на матерів, яким радить вести поміркований спосіб життя, уникати надмірностей і всього, що може зашкодити їхньому власному здоров'ю та здоров'ю дитини під час вагітності. Педагог наголошує на необхідності надзвичайно обережного ставлення до немовлят, оскільки їхній організм є тендітним і вразливим. Батьки мають уважно стежити за тим, як дитину тримають, носять, сповивають і колишують, щоб уникнути травм і фізичних вад. Коменський порівнює дитину зі «скарбом, дорожчим за золото, але крихким, як скло», підкреслюючи

непоправність шкоди, завданої недбалістю [4].

Важливою умовою здоров'я Коменський називає регулярний і впорядкований режим дня, що передбачає чергування сну, їжі, ігор і відпочинку. Такий порядок, на його думку, не лише зміцнює тіло, а й виховує у дітей почуття міри та організованості.

Окрему увагу мислитель приділяє іграм як засобу фізичного та морального розвитку. Він формулює низку вимог до дитячих ігор: гра має сприяти здоров'ю тіла й вихованню духу; слід уникати надмірно виснажливих або шкідливих для організму занять; ігри повинні бути рухливими (біг, стрибки, прогулянки тощо); мають бути безпечними для життя, здоров'я дитини [2, с. 162].

Таким чином, у «Материнській школі» Я.-А. Коменський розробив систему порад із валеологічної освіти, у центрі якої – турбота про здоров'я, природність, поміркованість і гармонійне поєднання фізичного розвитку з моральним формуванням дитини.

Я.-А. Коменський створив цілісну концепцію морального виховання та шкільної дисципліни. Він визначав чотири основні чесноти – мудрість, поміркованість, мужність і справедливість, – які необхідно формувати змалку. Основними засобами морального виховання педагог уважав приклад дорослих, моральні настанови, вправлення у доброчесних діях та дотримання дисципліни. Шкільну дисципліну Коменський розглядав як необхідну умову організації навчально-виховного процесу, водночас наголошував на її гуманістичному характері, підкреслюючи, що «школа без дисципліни є млин без води» [3].

Мислитель стверджував, що від раннього дитинства необхідно формувати позитивні риси – справедливість, поміркованість, мужність, наполегливість у праці. Приклад батьків і вчителів, а також систематичне привчання дітей до корисної діяльності він розглядав як дієвий засіб морального вдосконалення [5].

Я.-А. Коменський є автором понад 250 праць, присвячених питанням освіти. Він був переконаний, що загальна освіта та нова школа сприятимуть вихованню людини в дусі гуманізму, солідарності та взаєморозуміння.

Висновки і перспективи дослідження.

Проведений теоретичний аналіз засвідчує, що погляди Коменського щодо валеологічної освіти та морального виховання залишаються надзвичайно актуальними. Його ідеї щодо розвитку моральних чеснот, формування здорового способу життя та організації родинно-шкільного виховання можуть бути ефективно застосовані у сучасній педагогічній практиці. Науково-педагогічна спадщина мислителя істотно збагачує історико-педагогічні знання й слугує джерелом для творчого переосмислення сучасних освітніх підходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Замашкіна О. Я. А. Коменський про розвиток дитячої особистості. *Початкова школа*. 2000. № 3. С. 47–50.
2. Коменський Я. А. Закони добре організованої школи. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 155–185.
3. Коменський Я. А. Велика дидактика. Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 101–155.
4. Коменський Я. А. Материнська школа або Про дбайливе виховання юнацтва у шість років. Історія дошкільної педагогіки. Хрестоматія / упоряд. З. Н. Борисової, В. З. Смаль. Київ: Вища школа, 1990. С. 10–24.
5. Кравець В. Історія класичної та зарубіжної педагогіки та шкільництва. Навч. посіб. для студ. пед. навч. закл. Тернопіль: Тернопіль, 1996. 436 с.
6. Кузьмінська Ю. Ян Амос Коменський – основоположник нової прогресивної педагогічної системи, великий гуманіст і мислитель. *Педагогічний часопис Волині*. 2016. №2. С. 34–40.
7. Кузьмінський А., Кучай Т., Кузьмінська Л. Роль педагогічної системи Яна Коменського у вихованні особистості. *Освітні обрії*. 2019. № 2(49). С. 8–10.
8. Малько А. Соціальне виховання Я. А. Коменського. *Рідна школа*. 2002. № 8-9. С. 70–73.
9. Марчук С. С. Порівняльний аналіз педагогічних ідей видатних слов'янських мислителів Я. А. Коменського і К. Д. Ушинського щодо проблеми фізичного виховання дітей. *Вісник Чернігів. нац. пед. ун-ту*. Серія : Пед. науки. 2012. Вип. 96. С. 136–140.
10. Скільський Д. Виховання християнина в педагогічному вченні Я. А. Коменського. *Рідна школа*. 2007. № 2. С. 71–73.
11. Шиленко С. М. Видатні педагоги про збереження здоров'я дитини. URL: https://urok.osvita.ua/materials/edu_technology/35526/ (дата звернення: 09.11.2025).

Стаття надійшла до редакції 12 грудня 2025р.